

Monitoring Flora en Fauna Natuurpark Roode Beek/ Rodebach in 2006

November 2006

Onderzoek in opdracht van de
Gemeenten Onderbanken en Gangelt

Colofon

Kurstjens
Ecologisch adviesbureau
Rijksstraatweg 213
6573 CS Beek-Ubbergen (NL)
Tel/ fax. 0031-(0)24-3223180
Email: g.kurstjens@planet.nl

NABU Naturschutzstation
Haus Wildenrath e.V.
Naturparkweg 2
41844 Wegberg (D)
Tel. 0049-(0)2432-902741
Email: straube@nabu-naturpunkt.de

Monitoring Flora en Fauna Natuurpark Roode Beek/ Rodebach in 2006

Gijs Kurstjens
Peter van Beers
Michael Straube

m.m.v. Wil Quaedackers en Rob van der Laak (broedvogels), Pepijn Calle en Gerard Lommen (insecten) en Thomas Henkens (amfibieën)

November 2006

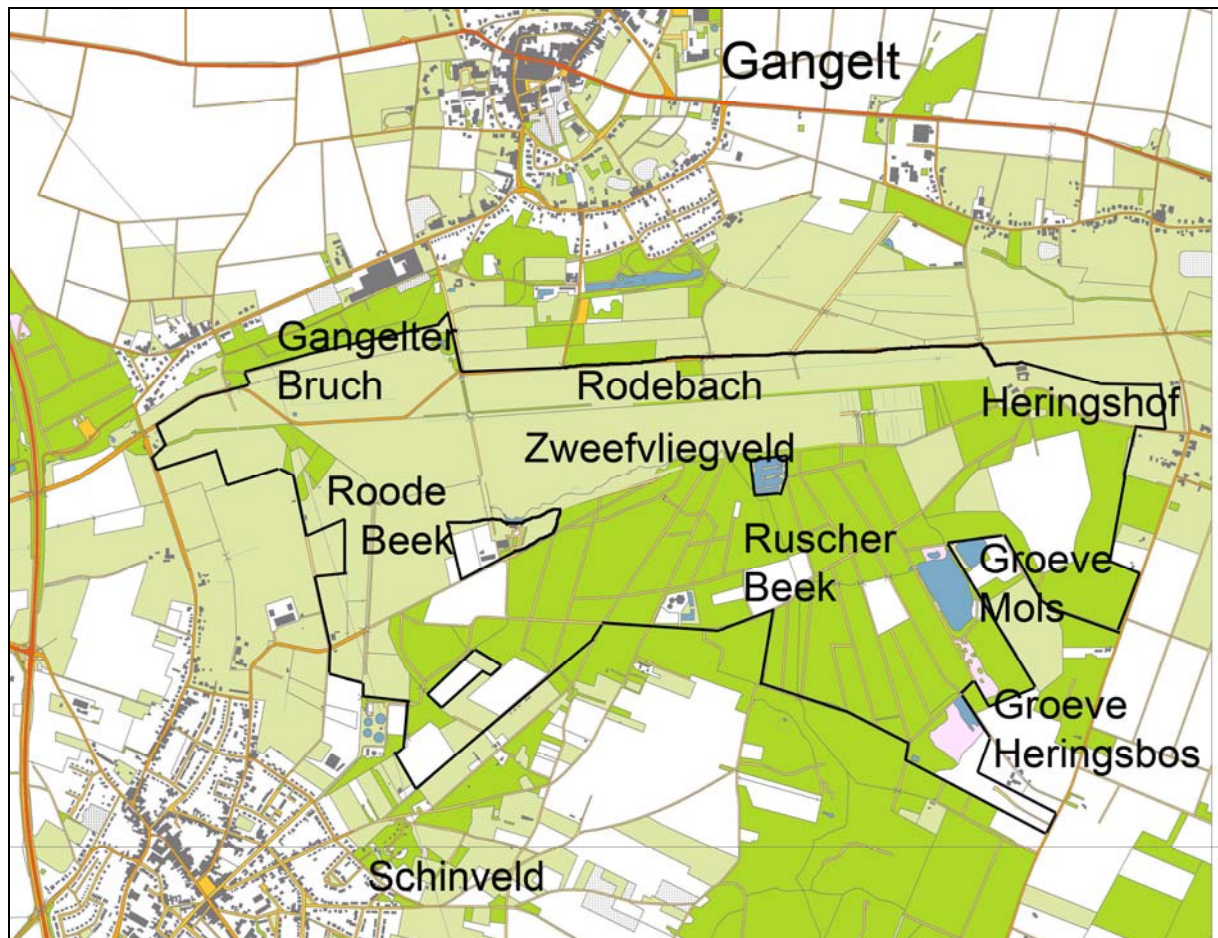
Onderzoek in opdracht van de Gemeenten Onderbanken en Gangelt

Inhoudsopgave

1 Inleiding	7
2 Onderzoeksgebied	9
2.1 Gebiedsbeschrijving	9
2.2 Inrichting en beheer in 2006	9
3 Flora en vegetatie	13
3.1 Inleiding	13
3.2 Methode	13
3.3 Resultaten	13
3.3.1 Heringerichte beektrajecten	13
3.3.2 Overige gebieden	15
3.4 Conclusies	16
4 Fauna	19
4.1 Broedvogels	19
4.1.1 Inleiding	19
4.1.2 Methode	19
4.1.3 Resultaten	19
4.1.4 Conclusies	21
4.2 Reptielen	21
4.3 Amfibieën	21
4.4 Insecten	21
4.4.1 Dagvlinders	21
4.4.2 Libellen	23
4.4.3 Sprinkhanen en overige insecten	26
5 Conclusies en aanbevelingen	29
5.1 Resultaten natuurontwikkeling	29
5.2 Aanbevelingen voor beheer en inrichting	30
Literatuur	31
Bijlagen (digitaal beschikbaar)	
Bijlage 1. Florawaarnemingen Natuurpark Roode Beek 2006.	
Bijlage 2. Rapport broedvogels 2006.	
Bijlage 3. Overzicht van dagvlinderwaarnemingen per route in 2006.	
Bijlage 4. Overzicht van libellenwaarnemingen per route in 2006.	

Figuur 1. Onderzoeksgebied in 2006 met toponiemen.

1 Inleiding

In het kader van de realisatie van het grensoverschrijdende Natuur- en Landschapspark Roode Beek/ Rodebach in de gemeenten Onderbanken (NL) en Gangelt (D) (zie figuur 1) wordt meerjarig onderzoek (monitoring) gedaan naar de ecologische resultaten van de uitgevoerde inrichtingsmaatregelen (beekherstel) en het natuurontwikkelingsbeheer. In 2004 is gestart met dit onderzoek. In 2004 is vooral gekeken naar flora en diverse insectengroepen en in 2005 hebben ook broedvogels en amfibieën speciale aandacht gekregen. Daarmee zijn de uitgangssituatie voor natuurontwikkeling en de eerste resultaten goed gedocumenteerd (zie Kurstjens et al., 2004; 2005).

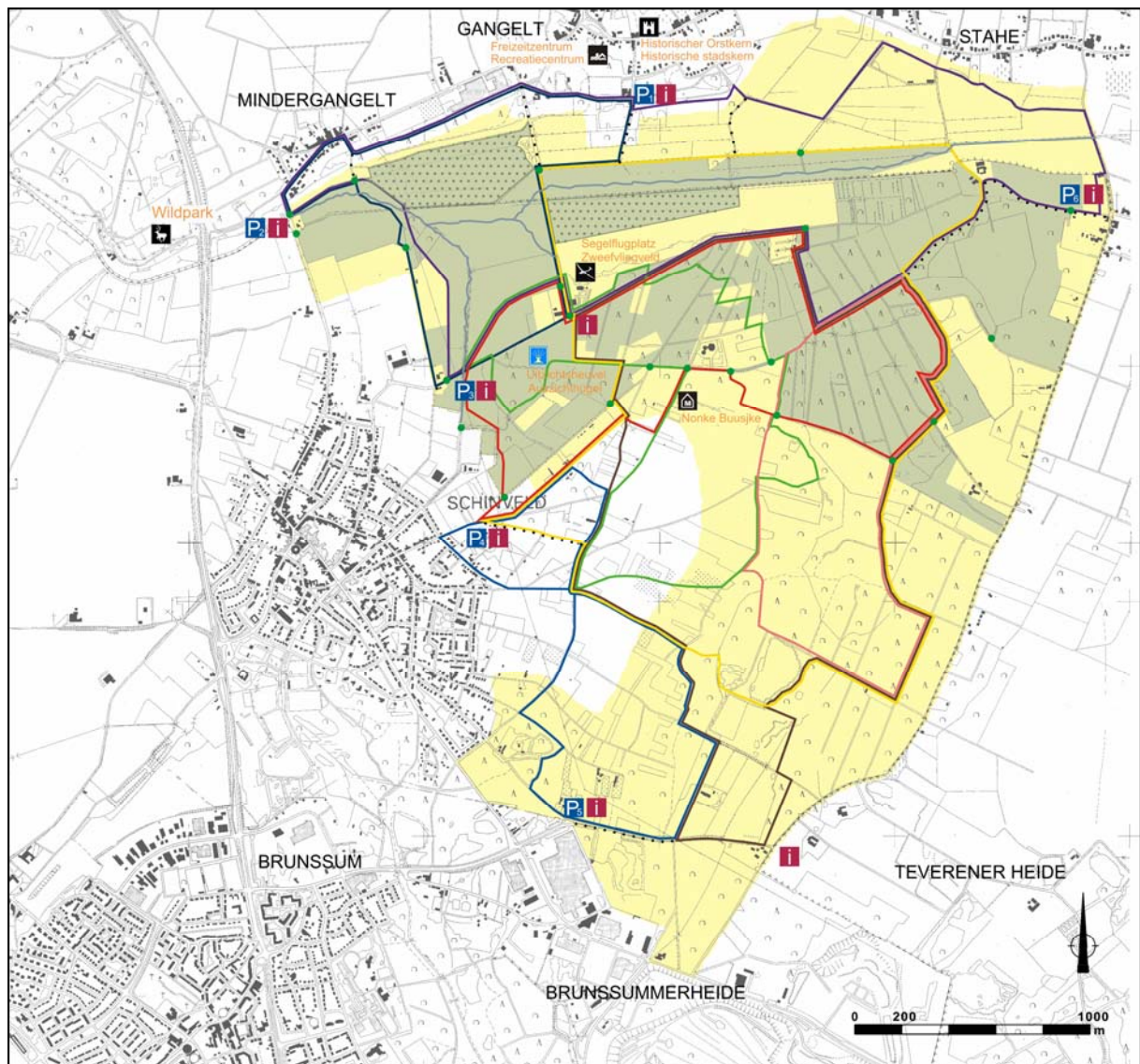
Dit verslag toont in beknopte vorm de resultaten van het veldonderzoek in 2006, waarbij naast de flora en vegetatie (zie hoofdstuk 3), broedvogels, libellen en dagvlinders (zie hoofdstuk 4) zijn onderzocht. Aanvullende waarnemingen van amfibieën, reptielen, sprinkhanen en overige soorten zijn ook beschreven. In 2006 is de inzet van vrijwilligers bij het onderzoek erg belangrijk geweest. Zo is het complete broedvogelonderzoek uitgevoerd door vrijwilligers en hebben anderen belangrijke aanvullingen geleverd op het onderzoek naar amfibieën en insecten.

In hoofdstuk 2 wordt het onderzoeksgebied beschreven, waarbij vooral wordt ingegaan op de in 2006 uitgevoerde inrichtingsmaatregelen en het gevoerde beheer.

Het rapport sluit af met conclusies over de eerste resultaten van het project en er worden aanbevelingen gedaan voor inrichting en beheer (hoofdstuk 5). Een meer uitgebreide analyse van de resultaten zal volgen bij het eindrapport van dit onderzoek.

Figuur 2. Overzichtskaart van de recreatieve inrichting van het Natuurpark Roode Beek en de Schinveldse bossen. Hier de wandelpaden (Kaartmateriaal van Stroming BV). Het groene deel vormt de huidige begrazingseenheid. De gestippelde delen worden momenteel nog niet begraasd maar deels gehoid.

2 Onderzoeksgebied

2.1 Gebiedsbeschrijving

Het Natuurpark Roode Beek/ Rodebach ligt in het grensgebied tussen de Nederlandse provincie Limburg en de Duitse deelstaat Noordrijn-Westfalen in de gemeente Gangelt (Kreis Heinsberg) en bij Schinveld in de gemeente Onderbanken. De totale oppervlakte van het studiegebied bedraagt ruim 300 ha. Het onderzoeksgebied in 2006 (figuur 1) is identiek aan dat van 2005.

2.2 Inrichting en beheer in 2006

Inrichting

Gedurende de winter van 2005/2006 hebben voornamelijk werkzaamheden plaatsgevonden die in het teken stonden van de recreatieve inrichting (figuur 2). Er is een uitgebreid netwerk van wandel-, fiets- en ruiterspaden aangelegd o.a. door de constructie van bruggen over beken en moeras (figuur 3). Her en der zijn tweetalige informatieborden geplaatst waar uitleg wordt gegeven over de natuurontwikkeling (figuur 4). Bovendien is langs de bosrand de uitkijkeuvel, die bestaat uit vrijgekomen grond van het beekherstel, ingericht.

Bij de historische boerderij Heringshof zijn de voormalige schuren gesloopt. Oude prikkeldraadrasten zijn machinaal opgeruimd o.a. langs de voormalige akker ten zuiden van de Heringshof.

Eind 2005 zijn de Ruscherbeek en sloten rondom het zweefvliegveld opgeschoond. Daarbij is vrijwel alle begroeiing inclusief struik- en bosopslag verwijderd. In 2006 is vervolgens op een deel van dit beektraject een raster geplaatst t.b.v. schapenbegrazing.

Tussen de Rodebach en het Heringsbos is op Duits grondgebied een klein bosje aangeplant ter compensatie van bomen die elders vanwege de herinrichting zijn gekapt.

Figuur 3. Wandel- en fietsbrug over het moeras nabij het zweefvliegveld.

Figuur 4. Informatiebord over beekherstel.

Beheer

Vanaf eind mei 2006 wordt het hele gebied (ca. 260 ha) begraaasd door Schotse Hooglanders m.u.v. het Gangelter Bruch in Duitsland (zie het groene deel in figuur 2). Het Leiffender Ven en de graslanden rondom de Ruscherbeek in Nederland vormen vanaf dat moment onderdeel van de begrazingseenheid. Vanaf 2003 hebben deze graslanden braak gelegen; er heeft geen maai- of graasbeheer plaatsgevonden. Ook de graslanden rondom de Rodebach in Duitsland vormen nu onderdeel van de begrazingseenheid en deze graslanden zijn in 2005 niet beheerd vanwege de herinrichtingswerkzaamheden. De runderen kunnen nu zonder problemen de grens over, waar dat tot 2006 nog niet kon vanwege veterinaire redenen.

In 2006 hebben er in totaal 57 volwassen runderen gelopen en zijn er 32 kalfjes geboren. Dit komt neer op een maximale graasdruk van ca. 68 GVE (Groot Vee-eenheden). De graasdruk bedroeg daarmee 1 grazer per ca. 2,6 ha en is t.o.v. 2005 flink toegenomen (in 2005 was dat nog 1 grazer per ca. 4 ha).

Een deel van het Ruscherbeektraject ter hoogte van het zweefvliegveld is in de zomer van 2006 beheerd door schapen. De graasdruk was behoorlijk hoog (figuur 5).

Het Gangelter Bruch ligt tot 2007 nog buiten de integrale begrazingseenheid omdat het grasland momenteel onder KULAP (Kultur Landschafts Programm) valt, vergelijkbaar met een beheerpakket in het kader van de voormalige Relatienota in Nederland. De graslandpercelen zijn in 2006 tweemaal gehooid. Een klein deel aan de noordoostzijde wordt al enkele jaren periodiek begraaasd door enkele Hooglanders.

Figuur 5. Schapenbegrazing langs de Ruscherbeek bij het zweefvliegveld.

Figuur 6. Extensieve runderbegrazing van de heringerichte Rodebach in Duitsland.

Figuur 7 en 8. Gevlekte orchis en Akkerklokje koloniseerden voormalige akkers in de Schinveldse bossen.

Figuur 9. Waterscheerling keerde terug langs de heringerichte Roode Beek.

3 Flora en vegetatie

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt een globaal beeld gegeven van het voorkomen van bijzondere plantensoorten en de vegetatieontwikkeling in de beekdalen van de Roode Beek, de Ruscherbeek en de Rodebach en enkele andere delen van het onderzoeksgebied. Alleen de meest opvallende ontwikkelingen in de vegetatie sinds de uitvoering van de graafwerkzaamheden en het instellen van een begrazingsregime in het gebied krijgen hier de aandacht. Voor uitgebreidere beschrijvingen van de vegetatie van het onderzoeksgebied wordt verwezen naar de rapportages van 2004 en 2005 (Kurstjens et al., 2004; 2005)

3.2 Methode

Het gebied is op 3 verschillende dagen bezocht (23 juni, 14 juli en 11 september). Tijdens het onderzoek in 2006 lag de nadruk op de beekdalen, enkele graslanden en een voormalige akker in de Schinveldse bossen. De verschillende deelgebieden zijn intensief doorkruist, om de bijzondere en indicatieve soorten te karteren. De kansrijke locaties voor bijzondere soorten hebben extra aandacht gekregen in het onderzoek. Het gaat dan om bospaden en bosranden, pioniersituaties (droogvallende oevers van wateren, afgegraven terreinen langs de Roode Beek, Ruscherbeek en Rodebach), de Ruscherbeek (traject op het zweefvliegveld), moerasjes, houtwallen, voormalige perceelsranden en greppels. Voor een meer uitgebreide beschrijving van de methodiek wordt verwezen naar de eerdere rapporten.

3.3 Resultaten

Per biotoop/deelgebied wordt hieronder een globale beschrijving gegeven van de voorkomende vegetaties, ontwikkelingen (opvallende veranderingen) en eventuele bijzonderheden. In tabel 1 is een overzicht gegeven van alle bedreigde plantensoorten.

3.3.1 Heringerichte beektrajecten

Afgegraven terreinen langs Ruscherbeek (traject stroomafwaarts van het zweefvliegveld)

De nieuwe bedding van de Ruscherbeek die vanaf de westrand van het zweefvliegveld naar de Rode Beek loopt, heeft een dichte, ruige oevervegetatie, waardoor het water in de smalle bedding vaak niet meer zichtbaar is. Net als de watervegetatie in dit traject, betreft het uitsluitend plantensoorten van voedselrijke milieus.

In de stroomafwaarts gelegen afgegraven laagte aan weerszijden van de ondiepe bedding ontwikkelt zich een vrij ruige, maar soortenrijke moerasvegetatie, met o.a. veel Grote kattenstaart en Lidrus. Plaatselijk is er vrij veel opslag van elzen. Het aantal bijzondere plantensoorten is gering. Effecten van begrazing zijn hier nog niet zichtbaar omdat dit deel van het gebied pas in 2006 is opengesteld voor de runderen.

Afgegraven terreinen langs Rodebach

De meest bovenstroomse delen van de Rodebach in het onderzoeksgebied vallen in de zomer langdurig droog, en voeren alleen water in regenrijke perioden. Grote delen van de nieuw gegraven bedding van de Rodebach hebben een vrij ruige vegetatie, die voornamelijk bestaat uit planten van voedselrijke milieus. Vooral Pitrus, Wolfspoot en Grote kattenstaart zijn algemeen. Het water dat in de wat dieper uitgegraven laagten stagneert, is zeer voedselrijk; dit leidt tot sterke algenontwikkeling en soortenarme moerasvegetaties. De vegetatie is in de oostelijke delen van de bedding plaatselijk nog vrij open, maar wordt naar het westen toe veel dichter, vooral westelijk van de Schanzberg. Bijzondere plantensoorten

zijn nauwelijks aanwezig, behalve Schildereprijs en Gevleugeld hertshooi, die op enkele plekken voorkomen. De niet ontgraven delen van de voormalige graslanden zijn momenteel nog vrij soortenarm en sterk verruigd, doordat ze pas in 2006 zijn opgenomen in de begrazingseenheid.

Afgegraven terreinen langs Roode beek

De inmiddels bijna drie jaar geleden ingerichte terreinen langs de Roode Beek ontwikkelen zich verder tot voedselrijke, ruige, moerassige laagten (figuur 10). Soorten als Grote lisdodde (in en rond de laagste delen) en Pitrus hebben zich verder uitgebreid ten opzichte van 2005. De ruigten zijn nog steeds vrij soortenrijk, al valt dat op het eerste gezicht niet meteen op. De in Zuid-Limburg uiterst zeldzame Waterscheerling is na de vondst van vorig jaar nu op meer plekken opgedoken, ditmaal ook aan de oostzijde van het beekdal (figuur 9). In de poelen ten westen van de beek heeft Pilvaren zich vooral in oeverzone verder uitgebreid; het water van deze poelen is sterk bruin gekleurd door humuszuren, waardoor waterplanten vrijwel ontbreken. Pioniersoorten als Borstelbies gaan achteruit door de voortschrijdende vegetatiesuccessie.

Aan de oostzijde van de Roode Beek zijn de grazers dit jaar veel meer actief dan in 2005. In de moerasvegetaties zijn allerlei looppaadjes ontstaan, en plaatselijk is de vraat aan de begroeiing duidelijk te zien. Vooral de opslag van Grauwe wilgen is flink gekortwiekt. Op zandige plekken zijn trapkuilen gemaakt door de stieren.

Figuur 10. Langs de Roode Beek ontwikkelt zich gestaag voedselrijk moeras en bos.

Grenstracé: Roode Beek en Rodebach stroomafwaarts van uitmonding Ruscherbeek in Roode Beek, tot aan brug bij Mindergangelt

Ook hier krijgen in de lagere terreindelen de hoogopschietende moerasvegetaties geleidelijk de overhand. In sommige stukken staan vrij veel jonge Zwarte elzen en wilgen; als deze door kunnen groeien, zal er plaatselijk moerasbos of –struweel ontstaan. Naast moerasplanten komen er ook veel soorten van vochtige graslanden voor. De poel aan de zuidzijde van de Roode Beek is voedselrijk, met waterplanten als Tenger fonteinkruid en Puntkroos.

In de verschillende beektakken groeien planten als Smalle waterpest, Gekroesd fonteinkruid en Sterrenkroos. Het voorkomen van Bosbies nabij de beek duidt op de toestroming van grondwater. De oude, rechte loop van de Rodebach groeit dicht met o.a. Rietgras. Ook in het grenstrace zijn momenteel nog nauwelijks effecten van begrazing zichtbaar, maar naar verwachting zullen de grazers de komend winter de beekdalen gaan opzoeken.

Ruscherbeek aan de rand van het zweefvliegveld

In het Ruscherbeektraject aan de zuidrand van het zweefvliegveld is in de winter van 2005/2006 over de gehele lengte grootschalig machinaal onderhoud gepleegd. De beek en de oevers zijn gemaaid of geklepeld en de opslag van bomen en struiken op de oevers is grotendeels verwijderd. Enkele slenken aan de zuidzijde van de beek zijn opnieuw uitgegraven. Tevens zijn er enkele dammen met duikers in de beek gelegd. Een flink deel van het terrein aan de zuidzijde is ingerasterd en wordt intensief door schapen begraaasd. Op het zweefvliegveld zijn tegelijkertijd delen geëgaliseerd en opnieuw ingezaaid zodat er een dichte grasmat groeit.

Door bovengenoemde werkzaamheden zijn de in het rapport van 2005 beschreven waardevolle pionier-, moeras- en vochtige heidevegetaties langs de Ruscherbeek en aan de randen van het zweefvliegveld grotendeels verdwenen of sterk gereduceerd. De struwelen van Wilde gagel hebben sterk te lijden gehad van deze ingreep, en zijn in aantal en verspreiding gedecimeerd. Herstel van de weinige overgebleven (overigens beschermd!) gagelstruikjes wordt belemmerd door de huidige intensieve (druk)begrazing met schapen. Van de in 2005 nog aanwezige soortenrijke vochtige heidevegetatie tussen de beek en het zweefvliegveld met Rode Lijstsoorten als Moeraswolfsklauw en Sterzegge was geen spoor meer terug te vinden. Van de in Zuid-Limburg zeer zeldzame Galigaan is het aantal exemplaren afgenomen t.o.v. 2005.

Op de zuidoever van de Ruscherbeek en het aangrenzende terrein waar bosopslag en struwelen zijn gekapt, heeft zich plaatselijk een vrij ruige, grazige vegetatie ontwikkeld, met veel storingssoorten. Andere delen van dit terrein zijn daarentegen vrijwel kaal door de zeer intensieve begrazing. De Bosbiesveldjes in en langs de beek worden door de schapen zeer kort afgegraaasd.

3.3.2 Overige gebieden

Voormalige akkers

De grote voormalige akker in het Heringsbos wordt door de grazers regelmatig bezocht, waardoor er naast ruige delen ook bloemrijke grazige, meer open delen ontstaan (figuur 11). Dit is een soortenrijke plek, waar veel ruderaal soorten en bijzondere graslandplanten voorkomen, waaronder Akker- (figuur 8) en Rapunzelklokje, Bosdroogbloem, Echt duizendguldenkruid, Viltig kruiskruid, Wollige munt en Zomerfijnstraal. Op een andere voormalige akker zijn dit jaar enkele exemplaren van de Gevlekte orchis aangetroffen, een leuke vondst (figuur 7).

Bossen

In 2006 is – in tegenstelling tot 2005 – relatief weinig aandacht besteed aan de flora van de bosgebieden. Enkele bosranden van de eikenbossen in het Heringsbos werden opnieuw onderzocht, o.a. met het oog op de begrazing door de Schotse Hooglanders. Plaatselijk zijn de effecten van vraat aan de bosranden duidelijk zichtbaar, evenals vertrapping van de ondergroei. Dit is vooral het geval op en rond de vaste rustplaatsen van groepen runderen. Hier zijn jonge bomen en struiken sterk beschadigd door het schuren van de runderen en door vraat, en de ondergroei is veelal geheel verdwenen. Op andere plekken zijn door frequente betreding door de Hooglanders openingen en paadjes in de zoomvegetaties ontstaan. Langs de grote voormalige akker in het Heringsbos zijn in 2006 de rasters en palen machinaal verwijderd, waardoor veel schade aan de fraaie zoomvegetaties (o.a. aan braamstruwelen) is ontstaan. Ook is de bodem in de bosrand op veel plekken verstoord.

De zeldzame Bospaardenstaart bleek nog steeds aanwezig in een bosrand nabij de Heringshof. Door sterke rundervraat aan een Moeraszeggevegetatie in een greppel langs de bosrand, was deze soort dit jaar beter zichtbaar. Tevens bleken er in een brandnetelvegetatie nog vrij veel onopgemerkte exemplaren te groeien. In diezelfde bosrand bleek dit jaar ook het bijzondere Fraai hertshooi in klein aantal te groeien. Enkele planten van deze soort stonden samen met vrij grote populaties Hengel en Weidehavikskruid op een schraal talud van een andere bosrand in het Heringsbos.

Figuur 11. Beeld van bloemrijke graslanden en ruigten op voormalige akker bij Heringshof.

3.4 Conclusies

- In 2006 zijn 9 nieuwe bedreigde Limburgse soorten (categorie 0 t/m 2) aangetroffen waarmee het totaal voor het natuurpark uitkomt op ruim 50. Ook het aantal Nederlandse Rode Lijst soorten is licht toegenomen tot 17 door de vondst van Fraai hertshooi en Gevlekte orchis (tabel 1). In totaal zijn 25 soorten van de Rode lijst van NRW en 27 van die van de regio Niederrheinisches Tiefland aangetroffen. Enkele soorten zijn door natuurlijke successie verdwenen (Dauwnetel en Zandweegbree).
- In de heringerichte beekdalen valt de voortschrijdende moerasontwikkeling op, lokaal is er langs de beken (vooral de Roode Beek) enig effect van begrazing zichtbaar (in de zomerperiode van 2006) door vraat aan boomopslag en moerasbegroeiing en betreding in de vorm van paadjes. Langs de heringerichte Rodebach ontbreken tot nu toe kwelsoorten doordat de kwel, in ieder geval op het benedenstroomse traject, via de nog gehandhaafde dieper gelegen oude loop wordt afgevoerd.
- Grootschalig machinaal onderhoud in combinatie met intensieve schapenbegrazing langs het traject van de Ruscherbeek ter hoogte van het zweefvliegveld heeft geleid tot het vrijwel verdwijnen van bijzondere vegetaties met veel Rode Lijst en zelfs beschermde soorten (o.a. Gagel, Galigaan, Moeraswolfsklauw en Sterzegge). Het verdient aanbeveling om deze waardevolle vegetaties onder invloed van natuurlijke runderbegrazing, zoals elders toegepast in het natuurpark, te laten herstellen (zie ook 5.2).

Tabel 1. Planten van de Rode lijst die in de periode 2004 t/m 2006 zijn aangetroffen in het Natuurpark: NL (Nederland), L (regio overig Limburg, categorie 1 en 2), NRW (Nordrhein-Westfalen) en NRTL (deelgebied Niederrheinisches Tiefland). Getallen voor Duitsland betekenen: 2 = bedreigd, 3 = kwetsbaar, - = onbedreigd en N = dankzij natuurbeheermaatregelen t.o.v. 1986 gelijk gebleven of minder bedreigd tot onbedreigd.

Nieuw aangetroffen soorten in 2006 zijn met rood gemarkeerd. * = vermoedelijk verwilderd uit weggeworpen tuinafval. Nvt = niet van toepassing.

Trend is + indien soort nieuw is verschenen t.o.v. de periode 1980-1986 of gedurende de onderzoeksperiode flink in abundantie is toegenomen; - betreft soort die vanaf 2004 is achteruitgegaan.

	NL	L	NRW	NRTL	trend
<i>Agrimonia eupatoria</i> – Gewone agrimonie	GE	3	-	-	+
<i>Berula erecta</i> – Kleine watereppe		2	-	-	+
<i>Blechnum spicant</i> – Dubbelloof	GE	2	-	3	
<i>Callitriche hamulata</i> – Haaksterrenkroos		2	3	3	+
<i>Campanula rapunculoides</i> – Akkerklokje		2	-	-	+
<i>Campanula rapunculus</i> – Rapunzelklokje	KW	-	-	-	
<i>Cardamine flexuosa</i> – Bosveldkers		2	-	-	
<i>Carex echinata</i> – Sterzegge		2	3	3	-
<i>Carex lasiocarpa</i> – Draadzegge	KW	2	2	2	
<i>Carex oederi</i> ssp. <i>oedocarpa</i> – Geelgroene zegge		2	3	3	-
<i>Carex panicea</i> – Blauwe zegge		2	3	3	
<i>Carex pendula</i> - Hangende zegge*	nvt				
<i>Carex rostrata</i> – Snavelzegge		3	3	-	
<i>Carlina vulgaris</i> – Driedistel	KW	1	-	2	+
<i>Centaureum erythaea</i> – Echt duizendguldenkruid		2	-	-	
<i>Chenopodium glaucum</i> – Zeegroene ganzenvoet		1	-	-	+
<i>Cicuta virosa</i> – Waterscheerling		2	2	2	+
<i>Circaea lutetiana</i> – Groot heksenkruid		2	-	-	
<i>Cladium mariscus</i> – Galigaan	KW	2	2	2	-
<i>Dactylorhiza maculata</i> – Gevlekte orchis	KW	3	3N	3N	+
<i>Drosera intermedia</i> – Kleine zonnedaauw	GE	3	3N	3N	
<i>Eleocharis multicaulis</i> – Veelstengelige waterbies		3	2N	3N	
<i>Epilobium palustre</i> – Moerasbasterdwederik	GE	3	3	3	
<i>Equisetum fluviatile</i> – Holpijp		2	-	-	
<i>Equisetum sylvaticum</i> – Bospaardenstaart		2	-	-	
<i>Erigeron annuus</i> – Zomerfijnstraal		2	-	-	+
<i>Filago minima</i> – Dwergviltkruid	GE	3	3	-	+
<i>Galeopsis speciosa</i> – Dauwnetel		1	3	3	-
<i>Galium odoratum</i> – Lievevrouwebedstro*	nvt				
<i>Galium uliginosum</i> – Ruw walstro		2	-	-	
<i>Genista anglica</i> – Stekelbrem	GE	3	3N	3	
<i>Genista pilosa</i> – Kruipbrem	KW	2	3	3	
<i>Gnaphalium sylvaticum</i> – Bosdroogbloem	GE	2	-	-	
<i>Hieracium aurantiacum</i> - Oranje havikskruid		2	-	-	+
<i>Hieracium caespitosum</i> – Weidehavikskruid		1	-	-	
<i>Hypericum tetrapterum</i> – Gevleugeld hertshooi		2	-	-	+
<i>Hypericum pulchrum</i> – Fraai hertshooi	BE	2	-	-	+
<i>Lamium galeobdolon</i> – Gele dovenetel		2	-	-	
<i>Luzula pilosa</i> – Ruige veldbies		2	-	-	
<i>Lycopodiella inundata</i> – Moeraswolfsklauw	KW	2	2	2	-
<i>Lythrum portula</i> – Waterpostelein		-	-	3	+
<i>Maianthemum bifolium</i> – Dalkruid		2	-	-	

<i>Malva moschata</i> – Muskuskaasjeskruid		2	-	-	+
<i>Melampyrum pratense</i> – Hengel		3	-	3	
<i>Mentha x rotundifolia</i> – Wollige munt		2	-	-	+
<i>Myrica gale</i> - Wilde gagel	GE	3	3	3	-
<i>Osmunda regalis</i> – Koningsvaren		3	3	3	
<i>Pilularia globulifera</i> – Pilvaren		2	3N	2N	+
<i>Plantago arenaria</i> – Zandweegbree		1	-	-	-
<i>Potamogeton polygonifolius</i> – Duizendknoopfonteinkruid		3	3	3	
<i>Potentilla palustris</i> – Wateraardbei	GE	3	3	3	
<i>Pulicaria dysenterica</i> – Heelblaadjes		3	-	3	
<i>Rorippa nasturtium-aquaticum</i> – Witte waterkers		2	-	-	+
<i>Scrophularia auriculata</i> - Geoord helmkruid		2	-	-	+
<i>Senecio erucifolius</i> – Viltig kruiskruid		2	-	-	+
<i>Senecio ovatus</i> – Schaduwkruiskruid		2	-	-	
<i>Stellaria nemorum</i> – Bosmuur		0	-	-	+
<i>Thelypteris palustris</i> – Moerasvaren		2	2	3	
<i>Veronica scutellata</i> – Schildereprijs		2	3	3	+
<i>Vinca minor</i> – Kleine maagdenpalm*	nvt				
<i>Viola palustris</i> – Moerasviooltje		3	3	-	
<i>Viola riviniana</i> – Bleeksporig bosviooltje		2	-	-	

---

4 Fauna

4.1 Broedvogels

4.1.1 Inleiding

In 2006 is door twee vrijwilligers (Wil Quaedackers en Rob van der Laak) onderzoek uitgevoerd naar broedvogels in een deel van het natuurpark. Als begrenzing is daarbij hetzelfde onderzoeksgebied gehanteerd als in 2005. Naast gegevens over broedvogels zijn ook alle interessante waarnemingen van niet-broedvogels verzameld. Van dit onderzoek is een uitgebreid verslag gemaakt (Quaedackers, 2006; zie bijlage 2).

4.1.2 Methode

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van de uitgebreide territoriumkartering (SOVON, 2004). Alle (bijzondere) soorten van de BMP-B lijst (inclusief facultatieve soorten) zijn in 2006 gekarteerd. Voor meer informatie over de methode wordt verwezen naar bijlage 2.

4.1.3 Resultaten

Broedvogels

In tabel 2 is een overzicht gegeven van het aantal territoria van bijzondere broedvogels van 2006 en de aantallen worden vergeleken met die van 2005 en 1996. In 1996 is het Nederlandse deel van het onderzoeksgebied door de Provincie Limburg geïnventariseerd. Opvallende soorten die in 2006 zijn vastgesteld zijn: Bruine kiekendief (1), Canadese gans (1p + j), Casarca (1), Dodaars (1), Grauwe gans (1p + 1j), Kleine plevier (1p + 3 j), Porseleinhoen (1) en Wielewaal (1). Van Bruine kiekendief en Dodaars zijn in 2006 voor het eerst sinds de start van het natuurontwikkelingsproject territoria vastgesteld. Het is niet zeker of de Bruine kiekendief in het moeras van de Roode Beek heeft gebroed of in nabijgelegen graanvelden in de Selfkant nabij Gangelt in Duitsland. De waarnemingen van het zeldzame Porseleinhoen zijn het meest bijzonder. Op 16 en 19 juni werd een roepend mannetje gehoord in het oostelijk deel van het heringerichte deel van de Rodebach in Duitsland. Deze ralachtige heeft een voorkeur voor ondiepe moerasvegetaties die daar dankzij het beekherstel zijn ontwikkeld.

Bij een vergelijking met de gegevens van 2005 en die van 1996 valt een aantal ontwikkelingen op. Voor de meeste soorten is die positief, vooral voor soorten van ruigten en struwelen (o.a. Bosrietzanger, Grasmus, Putter en Sprinkhaanzanger). Soorten van vochtige en extensieve graslanden als Gele kwikstaart, Graspieper en Kievit handhaven zich goed of nemen zelfs wat toe. Soorten die een negatieve trend vertonen zijn Geelgors (in Nederlandse deel), Veldleeuwerik en Zomertortel. Deze laatste twee soorten vertonen overigens in vrijwel geheel Nederland een dalende populatietrend.

Soorten waarvan er in 2005 of 2004 broedvogelterritoria zijn vastgesteld, maar in 2006 niet, betreffen Waterral (1 in 2005), Grauwe klauwier en IJsvogel (beide 1 in 2004). Buiten het onderzoeksgebied, in de begraasde bosgebieden van de Schinveldse bossen, zijn in 2006 territoria vastgesteld van soorten als Fluiter (minimaal 4 rondom de visvijver) en Middelste bonte specht (minimaal 1 in het Heringsbos). Mogelijk zijn er ook territoria geweest van de Taigaboombkruiper in de meest gevarieerde loofbossen.

Niet-broedvogels

De meest bijzondere observaties van niet-broedvogels (doortrekkers) in 2006 betroffen die van de Grauwe klauwier (1 waarneming van 1-2 ex. in mei) en de Zwarte ooievaar (3 waarnemingen in zomer). Voor een uitgebreid overzicht wordt verwezen naar bijlage 2.

Tabel 2. Overzicht van aantal territoria van bijzondere broedvogels van het open deel van het Natuurpark Roode Beek/ Rodebach in 2006. Ter vergelijking zijn de soorten en aantallen uit de kartering van 2005 (Kurstjens et al., 2005) en 1996 (kartering Provincie Limburg; alleen Nederlandse deel) weergegeven. Bij 2005 en 2006 zijn tussen haakjes de aantallen voor Nederland weergegeven om ze te kunnen vergelijken met die van 1996. Soorten van de Nederlandse Rode Lijst zijn rood gemarkeerd en van die van NRW onderstreept. De trend geeft verandering aan tussen 1996 en 2006.

	2006	2005	1996	Trend
<u>Boompieper</u>	1 (1)	0	1	
Bosrietzanger	19 (8)	? (?)	2	+
<u>Bruine kiekendief</u>	1 (1)	0	0	+
Canadese gans	1 (1)	0	0	+
Casarca	1 (1)	0-1 (0-1)	0	
<u>Dodaars</u>	1 (1)	0	0	+
<u>Geelgors</u>	6 (0)	2 (2)	7	-
<u>Gele kwikstaart</u>	2 (2)	0	0	+
<u>Grasmus</u>	27 (11)	9 (4)	4	+
<u>Graspieper</u>	1 (1)	1 (1)	0	+
Grauwe gans	1 (1)	0	0	+
<u>Groene specht</u>	1 (0)	1 (0)	1	
Grote gele kwikstaart	3 (2)	1 (1)	1	
<u>Kievit</u>	9 (9)	7 (7)	ng	
Kleine bonte specht	0	1 (0)	0	
<u>Kleine karekiet</u>	13 (1)	6 (1)	1	
<u>Kleine plevier</u>	1 (1)	2 (2)	0	+
<u>Kneu</u>	4 (4)	?	ng	
<u>Koekoek</u>	2 (1)	1 (0)	2	
<u>Matkop</u>	?	? (0)	0	
Nijlgans	3 (2)	0	0	+
<u>Patrijs</u>	1 (1)	1 (1)	0	
<u>Porseleinhoen</u>	1 (0)	0	0	+
Putter	3 (3)	?	0	+
<u>Ransuil</u>	1 (0)	1 (0)	0	
<u>Rietgors</u>	7 (3)	6 (3)	4	
<u>Roodborsttapuit</u>	6 (5)	2 (2)	3	+
<u>Spotvogel</u>	2 (1)	?	1	
<u>Sprinkhaanzanger</u>	2 (0)	1 (0)	0	
<u>Steenuil</u>	1 (1)	0	2	
Torenavalk	2 (1)	1 (0)	?	
<u>Veldleeuwerik</u>	2 (2)	1 (1)	4	-
Waterral	0	1 (1)	0	+
<u>Wielewaal</u>	1 (1)	0	0	
<u>Zomertortel</u>	1 (0)	1 (1)	2	-

4.1.4 Conclusies

- De resultaten van het onderzoek tonen een overwegend positieve ontwikkeling bij de broedvogels in het natuurpark . Soorten van ruigten en struwelen hebben duidelijk geprofiteerd van de natuurontwikkeling. Soorten van vochtig grasland handhaven zich goed en enkele bijzondere soorten zijn nieuw verschenen in de moerassige beekdalen (Bruine kiekendief, Dodaars, Porseleinhoen, Waterral). Slechts een beperkt aantal soorten vertoont een afname (pioniers zoals Kleine plevier, maar bijv. ook Geelgors). Gezien de biotoopontwikkeling mag de terugkeer van de zeldzame Grauwe klauwier op termijn worden verwacht.
- Onder natuurliefhebbers bestaat de zorg dat de in 2006 gerealiseerde wandelvoorzieningen in het Leiffender ven mogelijk een negatief effect zouden hebben op broedvogels. Omdat het gebied nog in ontwikkeling is, is het lastig om iets te zeggen over een eventueel negatief effect van bezoekers en hun honden op broedvogels in vergelijking met de periode voor de natuurontwikkeling en de aanleg van wandelpaden. Door de gerealiseerde natuurontwikkeling is de verwachting dat de balans over het gehele gebied bezien qua broedvogels positief uitvalt. Door natuurlijke zonering komen er nauwelijks mensen in de moerassige beekdalen. Mogelijk vormen loslopende honden wel een probleem. Het verdient echter aandacht de recreatieve ontwikkelingen in de toekomst goed te blijven opvolgen en een zorgvuldige afweging te maken tussen de natuur- en recreatiebelangen.

4.2 Reptielen

Tijdens het veldwerk in 2006 zijn weer regelmatig Levendbarende hagedissen waargenomen nabij de bekende plaatsen. Een nieuwe locatie betrof de grote voormalige akker ten zuiden van Heringshof waar twee exemplaren zijn gezien.

4.3 Amfibieën

In 2006 is door Thomas Henkens van de NABU Ortsgruppe Rode-, Saeffel-, Kitschbachtal op beperkte schaal aandacht besteed aan amfibieën. Er zijn drie bezoeken in het late voorjaar gebracht: op 20 en 26 mei en 28 juni. Vroege soorten als Bruine kikker en Gewone pad zijn daardoor gemist. Zo veel mogelijk is er ook speciaal onderzoek met fuiken uitgevoerd om watersalamanders op te sporen, maar veel poelen waren reeds te ver opgedroogd om dit te kunnen uitvoeren.

Net als in 2005 zijn op veel locaties Groene kikkers waargenomen. Daarnaast is in een poel ten oosten van het Gangelter Bruch een Alpenwatersalamander aangetroffen. In 2005 zijn daar toen geen salamanders gezien. In de poel ten westen van de voormalige boerderij Heringshof is een salamanderlarve (van Kleine of Vinpootsalamander) gevonden.

4.4 Insecten

4.4.1 Dagvlinders

Methode

Negen vaste routes die in 2004 zijn uitgezet en die verspreid over de verschillende biotopen in het onderzoeksgebied zijn gelegen, zijn in 2006 vijf maal tussen juni en september geïnventariseerd tijdens gunstige weersomstandigheden. Door de slechte weersomstandigheden kon de route niet in mei worden gelopen. Hierdoor is de voorjaarssoort Oranjetip met zekerheid gemist. De waarnemingen op de routes zijn aangevuld met losse waarnemingen van (extra) soorten buiten de vaste routes. Speciale vermelding verdienen de waarnemingen van een aantal bijzondere soorten op de voormalige akker bij Heringshof door Gerard Lommen.

Resultaten

In tabel 3 zijn de resultaten van de dagvlindermonitoring samengevat. In totaal zijn in 2006 26 soorten gezien, vier meer dan in 2005 (een relatief matig jaar voor dagvlinders). Er zijn maar liefst drie nieuwe soorten gezien: Argusvlinder, Koninginnenpage en Oranje luzernevlinder. De Koninginnenpage is regelmatig gezien op de voormalige akker bij Heringshof en heeft zich ook voortgeplant (vondst rupsen).

Twee soorten die ook al in 2004 zijn gezien, maar afwezig waren in 2005, zijn dit jaar weer waargenomen: Gele luzernevlinder en Kleine parelmoervlinder. Van deze laatste bijzondere soort vlogen maar liefst 7 ex. op de voormalige akker bij Heringshof. Dit grote aantal wijst op voortplanting ter plaatse of in de nabije omgeving. De Gele luzernevlinder, een migrant, had een uitstekend jaar in het warme (na)zomer van 2006 (figuur 12).

Vijf soorten die in 2005 zijn waargenomen, waren in 2006 afwezig. Dat waren niet alleen een zeldzame soort (Bont dikkopje), maar ook algemene soorten (Citroenvlinder, Eikenpage, Landkaartje en Oranjetip). Eikenpage en Oranjetip zijn vrijwel zeker gemist.

De meest soortenrijke routes in 2006 waren de poel en ruige omgeving ten oosten van het zweefvliegveld (17) en de heringerichte Roode Beek (16).

Conclusies

- Het warme jaar 2006 was voor de meeste dagvlinders een goed jaar en dat kwam ook tot uiting tijdens dit onderzoek. Daarnaast hebben zeer zeker ook soorten geprofiteerd van de natuurontwikkeling, vooral van de bloemrijke ruigten en zomen die zijn ontstaan op de voormalige akkers in de Schinveldse bossen. Hiertoe behoren soorten als Icarusblauwtje en Koninginnenpage. Zwartsprietdikkopje en mogelijk ook Koevinkje lijken enigszins achteruit te gaan.
- Met 30 soorten dagvlinders (cumulatief voor de periode 2004-2006) behoort het natuurpark momenteel tot een van de meer soortenrijke gebieden van Limburg. Daaronder bevinden zich vier bedreigde soorten van de nieuwe Nederlandse Rode Lijst (Bos et al., 2006): Kleine ijsvogelvlinder (bedreigd), Kleine parelmoervlinder en Bont dikkopje (kwetsbaar) en Groot dikkopje (gevoelig). Vijf soorten staan vermeld op de Rode Lijst van NRW (LÖBF, 1999): als kwetsbaar (Bont dikkopje, Gele luzernevlinder, Koninginnenpage en Oranje zandoogje) en als bedreigd (Kleine ijsvogelvlinder).

Figuur 12. De Gele luzernevlinder liet zich in 2006 weer zien in het natuurpark.

Tabel 3. Dagvlinders van Natuurpark Roode Beek/ Rodebach in 2006.

Cumulatieve gegevens van alle negen routes gedurende alle vijf bezoeken. Aantal exemplaren: *: 1-2, **: 3-9, ***: 10-49, ****: 50-100 en *****: > 100. Tussen haakjes staan de soorten die alleen buiten de vaste routes zijn gezien. Ter vergelijking zijn de soorten en aantallen uit 2004 en 2005 weergegeven. ? met zekerheid gemist. Trend geeft verandering aan gedurende de periode 2004-2006. Soorten die conform de Rode Lijst van NRW (LÖBF, 1999) bedreigd of kwetsbaar zijn, zijn onderstreept.

	2006	2005	2004	Trend
Kleine vos – <i>Aglais urticae</i>	(*)	*	(*)	
Oranjetip – <i>Anthocharis cardamines</i>	?	**	(**)	
Koevinkje – <i>Aphantopus hyperanthus</i>	***	****	*****	-
Landkaartje – <i>Araschnia levana</i>		*	(*)	
<u>Bont dikkopje – <i>Carterocephalus palaemon</i></u>		*		
Boomblauwtje – <i>Celastrina argiolus</i>	***	***	***	
Hooibeestje – <i>Coenonympha pamphilus</i>	**	**	**	
Oranje luzernevlinder – <i>Colias croceus</i>	(*)			
<u>Gele luzernevlinder – <i>Colias hyale</i></u>	*		(*)	
Distelvlinder – <i>Cynthia cardui</i>	**		(*)	+
Citroenvlinder – <i>Gonepteryx rhamni</i>			(*)	
Dagpauwoog – <i>Inachis io</i>	**	*	(*)	+
Kleine parelmoervlinder – <i>Issoria lathonia</i>	(**)		(**)	
Argusvlinder – <i>Lasiomamata megera</i>	(*)			
<u>Kleine ijsvogelvlinder – <i>Limenitis camilla</i></u>	**	***		+
Kleine vuurvlinder – <i>Lycaena phlaeas</i>	**		**	
Bruin zandoogje – <i>Maniola jurtina</i>	****	*****	*****	
Eikenpage – <i>Neozephyrus quercus</i>	?	(*)		
Groot dikkopje – <i>Ochlodes faunus</i>	***	***	***	
<u>Koninginnenpage – <i>Papilio machaon</i></u>	(***)			+
Bont zandoogje – <i>Pararge aegeria</i>	***	***	**	+
Groot koolwitje – <i>Pieris brassicae</i>	**	**	*	+
Klein geaderd witje – <i>Pieris napi</i>	**	**	***	
Klein koolwitje – <i>Pieris rapae</i>	*****	****	*****	
Gehakelde aurelia – <i>Polygonia c-album</i>	**	**	*	+
Icarusblauwtje – <i>Polyommatus icarus</i>	***	***	(**)	+
<u>Oranje zandoogje – <i>Pyronia tithonus</i></u>	****	****	*****	
Zwartspretdikkopje – <i>Thymelicus lineola</i>	*	***	***	-
Geelspretdikkopje – <i>Thymelicus sylvestris</i>	***	***	***	
Atalanta – <i>Vanessa atalanta</i>	***	***	**	

4.4.2 Libellen

Methode

Negen vaste routes die in 2004 zijn uitgezet en die verspreid over de verschillende biotopen in het onderzoeksgebied zijn gelegen, zijn in 2006 vijfmaal tussen begin juni en half september geïnventariseerd tijdens gunstige weersomstandigheden. De waarnemingen op de routes zijn aangevuld met losse waarnemingen van (extra) soorten buiten de vaste routes.

Resultaten

In tabel 4 zijn de resultaten van de libellenmonitoring samengevat. In totaal zijn in 2006 33 soorten gezien. Vier soorten die in 2005 zijn waargenomen, waren in 2006 afwezig. Dat waren Bruine glazenmaker, Bruine winterjuffer, Glassnijder en Vroege glazenmaker. Vooral de afwezigheid van de Bruine winterjuffer is merkwaardig daar de soort het elders in

Nederland in grote aantallen vloog in 2006. Daar staat tegenover dat er twee nieuwe soorten zijn gezien (Koraaljuffer en Steenrode heidelibel) en dat twee soorten uit 2004 weer zijn waargenomen (Bandheidelibel en Zuidelijke glazenmaker). De Koraaljuffer is buiten de routes eenmaal gezien bij een kleine zandplas in de Schinveldse bossen. De soort is algemeen in de nabijgelegen Teverener en Brunsummerheide (Krüner et al. 1988). De meest soortenrijke routes waren de heringerichte Roode Beek (22), de poel ten oosten van het zweefvliegveld (21), de zandplas (16) en de heringerichte Rodebach (16). Dit beeld komt overeen met de voorgaande jaren, zij het dat de diversiteit van de Rodebach opvallend is gestegen.

Veel libellen hebben geprofiteerd van het beekherstel waaronder Platbuik, Viervlek, Beek- en Zuidelijke oeverlibel. Beide laatste soorten komen algemeen voor langs de Roode en Ruscherbeek. Vooral het aantal Zuidelijke oeverlibellen was hoog in 2006. Net als in 2005 zijn er in 2006 enkele Vuurlibellen gezien. Gezien de observatie van een vers exemplaar is er sprake van lokale voortplanting (figuur 13).

Figuur 13. Verse Vuurlibel nabij poel langs de Roode Beek (1 juli 2006).

Conclusies

- Het onderzoek in 2006 heeft opnieuw de grote rijkdom aan libellen in het Natuurpark aangetoond. In totaal zijn nu 37 soorten aangetroffen in de periode 2004-2006 waaronder zeven bedreigde soorten van de Nederlandse Rode Lijst (Wasscher *et al.*, 1998) en 12 soorten van die van Noordrijn-Westfalen (Schmidt & Woike, 1999).
- Twee bedreigde soorten namelijk Beekoeverlibel en Zuidelijke Oeverlibel hebben zich sterk kunnen uitbreiden dankzij het recente beekherstel langs de Roode en Ruscherbeek. Daarnaast zijn de aantallen van veel andere, minder zeldzame soorten ook behoorlijk toegenomen.

Tabel 4. Libellen van Natuurpark Roode Beek/Rodebach in 2006. Cumulatieve gegevens van alle negen routes gedurende alle vijf bezoeken. Aantal exemplaren: *: 1-2, **: 3-9, ***: 10-49, ****: 50-100 en *****: > 100. Tussen haakjes staan de soorten die alleen buiten de vaste routes zijn gezien. (v) betekent dat aanwijzingen zijn gevonden voor lokale voortplanting. Ter vergelijking zijn de soorten en aantallen uit 2004 en 2005 weergegeven. ? betekent dat de soort dat jaar waarschijnlijk is gemist omdat het veldwerk pas na de optimale vliegtijd van bepaalde soorten is uitgevoerd. De trend is bepaald over de periode 2004-2006. Soorten die op de Rode Lijst van NRW staan zijn onderstreept (LÖBF, 1999).

	2006	2005	2004	trend
Zuidelijke glazenmaker – <i>Aeshna affinis</i>	*		*	
Blaauwe glazenmaker – <i>Aeshna cyanea</i>	**	*** (v)	** (v)	
<u>Bruine glazenmaker – <i>Aeshna grandis</i></u>			*	
<u>Vroege glazenmaker – <i>Aeshna isosceles</i></u>		(*)	?	
Paardenbijter – <i>Aeshna mixta</i>	*** (v)	*** (v)	*** (v)	
Grote keizerlibel – <i>Anax imperator</i>	*** (v)	*** (v)	** (v)	+
<u>Glassnijder – <i>Brachytron pratense</i></u>		*	?	
Weidebeekjuffer – <i>Calopteryx splendens</i>	*** (v)	*** (v)	*** (v)	
Kanaaljuffer – <i>Cercion lindenii</i>	** (v)	*	*	
<u>Koraaljuffer – <i>Ceriagrion tenellum</i></u>	(*)			
Azuurwaterjuffer – <i>Coenagrion puella</i>	**** (v)	***** (v)	*** (v)	+
<u>Smaragdlibel – <i>Cordulia aenea</i></u>	***	***	?	
Vuurlibel – <i>Crocothemis erythraea</i>	(* v)	(*)		+
Watersnuffel – <i>Enallagma cyathigerum</i>	**	*** (v)	*** (v)	-
Kleine roodoogjuffer – <i>Erythromma viridulum</i>	** (v)	*** (v)	**	+
Plasrombout – <i>Gomphus pulchellus</i>	**	**	*	
Lantaarntje – <i>Ischnura elegans</i>	***** (v)	***** (v)	***** (v)	
<u>Tengere grasiuffer – <i>Ischnura pumilio</i></u>	*** (v)	*** (v)	** (v)	
<u>Zwervende pantserjuffer – <i>Lestes barbarus</i></u>	**** (v)	**** (v)	**** (v)	
<u>Tangpantserjuffer – <i>Lestes dryas</i></u>	**** (v)	*** (v)	**	+
Gewone pantserjuffer – <i>Lestes sponsa</i>	**	*	**	
Tengere pantserjuffer – <i>Lestes virens</i>	*** (v)	*** (v)	***** (v)	-
Houtpantserjuffer – <i>Lestes viridis</i>	*** (v)	*** (v)	***** (v)	-
Platbuik – <i>Libellula depressa</i>	*** (v)	*** (v)	*	+
Viervlek – <i>Libellula quadrimaculata</i>	*** (v)	**** (v)	*	+
<u>Zuidelijke oeverlibel – <i>Orthetrum brunneum</i></u>	*** (v)	**	(** v)	+
Gewone oeverlibel – <i>Orthetrum cancellatum</i>	*** (v)	*** (v)	** (v)	
<u>Beekoeverlibel – <i>Orthetrum coerulescens</i></u>	**** (v)	**** (v)	*** (v)	+
Blaauwe breedscheenjuffer – <i>Platycnemis pennipes</i>	*	**	*	
Vuurjuffer – <i>Pyrrhosoma nymphula</i>	*** (v)	*** (v)	?	
<u>Bruine winterjuffer – <i>Sympecma fusca</i></u>		*** (v)	** (v)	-
Zwarte heidelibel – <i>Sympetrum danae</i>	*	**	** (v)	-
Geelvlekheidelibel – <i>Sympetrum flaveolum</i>	*** (v)	***	*** (v)	
<u>Bandheidelibel – <i>Sympetrum pedemontanum</i></u>	(*)		* (v)	
Bloedrode heidelibel – <i>Sympetrum sanguineum</i>	**** (v)	**** (v)	**** (v)	
Bruinrode heidelibel – <i>Sympetrum striolatum</i>	**** (v)	**** (v)	**** (v)	
Steenrode heidelibel – <i>Sympetrum vulgatum</i>	*			

4.4.3 Sprinkhanen en overige insecten

Sprinkhanen

Net als in 2005 is er in 2006 geen gericht onderzoek gedaan aan sprinkhanen. Er zijn wel interessante losse waarnemingen verricht tijdens de monitoring van dagvlinders en libellen. Het meest bijzonder was de kolonisatie van de Moerassprinkhaan (*Stethophyma grossum*) (figuur 14). Op 14 juli is het eerste exemplaar ontdekt langs de Roode Beek. Vervolgens zijn op 29 juli maar liefst 8 ex. gezien en gehoord langs de Roode Beek en 1 nabij de poel aan de oostzijde van het zweefvliegveld. In het Gangelter Bruch riepen minimaal 2 mannetjes op 19 augustus. Tenslotte werden langs de Rode Bach nog eens 3 ex. vastgesteld op 11 september.

De Moerassprinkhaan staat op de Rode Lijsten van NRW (LÖBF, 1999) en Nederland als bedreigd resp. kwetsbaar. De soort was in Nederland bekend uit de omgeving van Schinveld vóór 1950 (Kleukers et al., 1997) en daarmee is het een soort terug van weggeweest. Er zijn geen historische waarnemingen bekend van het Duitse deel van het onderzoeksgebied (Maas et al., 2002). De soort is kenmerkend voor structuurrijke vochtige graslanden. De bijzondere Gouden sprinkhaan (*Chrysochraon dispar*) (RL NRW en RL NL: kwetsbaar) bleek op 1 juli 2006 massaal aanwezig in een ruigte op een voormalige akker in de Schinveldse bossen (figuur 15). Tenslotte is het interessant om hier te melden dat de zeldzame Zompsprinkhaan (*Chorthippus montanus*) (RL NRW: bedreigd; RL NL: kwetsbaar) in 2006 opnieuw in het Gangelter Bruch is waargenomen. Naar de in 2004 op het zweefvliegveld waargenomen Blauwvleugelsprinkhaan (*Oedipoda caerulescens*) (RL NRW: bedreigd; RL NL: kwetsbaar) is in 2006 geen onderzoek verricht.

Figuur 14. De bedreigde Moerassprinkhaan is in 2006 op vier locaties, vochtige graslanden langs beken en poelen in het natuurpark gezien en gehoord.

Figuur 15. Gouden sprinkhaan (vrouwje), een andere bedreigde soort die sterk heeft geprofiteerd van vochtige ruigten op voormalige akkers in de Schinveldse bossen.

Overige soorten

Kevers

- Driehoornmestkever (*Typhaeus typoeus*) (1 dood in bos op 9 juni), eerste waarneming sinds 2004. Dit is een duidelijk effect van de aanwezigheid van de Hooglanders in het bos.
- Gouden tor (*Cetonia aurata*) 2 ex op 9 juni in de Schinveldse bossen. Vrij zeldzaam langs bosranden op o.a. schermbloemen en rozen.
- Rozekevers (*Phyllopertha horticola*) talrijk op 9 juni.
- Zwarte smalbok (*Stenurella nigra*) 1 ex op braam op 9 juni. Larve leeft in loofhout.

Nachtvlinders

- Kolibrievlinder (*Macroglossum stellatarum*) 1 op 19 augustus (Roode Beek). Soort profiteert van warme zomer.
- Spaanse vlag (*Euplagia quadripunctaria*) 1 op 24 juli en 1 op 2 aug. op voormalige akker bij Heringshof (figuur 16). Waarneming: Gerard Lommen. Europees beschermde soort vermeld op de Habitatrictlijn (bijlage 2). De soort is indicatief voor warm geëxponeerde en goed ontwikkelde bosranden en zomen. De rupsen leven op allerlei algemene ruigtekruiden in rivier- en beekdalen. Deze soort lijkt de laatste jaren toe te nemen (Bouwman & Groenendijk, 2004).
- Vals witje (*Siona lineata*). Dagactieve soort van bosranden en bloemrijke graslanden. In Nederland vrijwel beperkt tot Zuid-Limburg. Waarneming op 3 juni (6 ex) door Gerard Lommen.

Figuur 16. Spaanse vlag foeragerend op Koninginnenkruid bij Heringshof. Deze zeldzame en Europees beschermde soort heeft geprofiteerd van het ontstaan van zoom-mantelvegetaties op de overgang van grasland naar bos en de explosie van nectarrijke bloemen op de voormalige akker (foto Gerard Lommen).

5 Conclusies en aanbevelingen

5.1 Resultaten natuurontwikkeling

Hieronder worden de resultaten van de natuurontwikkeling van de afgelopen drie jaar beknopt samengevat. Een uitgebreide analyse van de resultaten zal worden gemaakt na afloop van het laatste jaar van dit monitoringsproject.

Beekherstel

De heringerichte beekdalen ontwikkelen zich gestaag richting een mozaïek van voedselrijke moerassen en vochtige bostypen. Vooral een aantal bijzondere diersoorten heeft geprofiteerd van het beekherstel (Beek- en Zuidelijke oeverlibel, Moerassprinkhaan en broedvogels als Dodaars en Porseleinhoen). Pioniervegetaties en bijbehorende plant- en diersoorten (zoals Borstelbies en Kleine plevier) hebben hun optimum ondertussen gehad en gaan door natuurlijke successie weer in aantal achteruit.

Effect van begrazing

Vanaf medio 2006 wordt het gehele gebied integraal begraasd, ook de gronden rondom de Rodebach in Duitsland. Het effect van deze begrazing zal in de loop van de winter 2006/2007 voor het eerst goed zichtbaar worden. De runderen zullen dan ook meer aan ruigten, struiken en bomen gaan vreten, naar verwachting ook in de beekdalen, en daarmee voor een fijnmazige structuur in het landschap gaan zorgen.

De al langer begraasde delen zoals het Leiffender Ven en enkele voormalige akkers in de Schinveldse bossen ontwikkelen zich tot bloemrijke graslanden en ruigten. Lokaal zijn in deze akkers bijzondere plantensoorten verschenen zoals Gevlekte orchis en klokjes. Daarnaast hebben vooral vlinders (o.a. Kleine parelmoervlinder, Koninginnenpage, Spaanse vlag), sprinkhanen (o.a. Gouden sprinkhaan) en broedvogels (Grasmus, Putter) profijt gehad van deze ontwikkeling.

Figuur 17. Het Leiffender Ven met de kerk van Gangelt vanaf de uitkijkheuvel (9 juni 2006).

5.2 Aanbevelingen voor beheer en inrichting

- Aanbevolen wordt om de in gang gezette natuurlijke begrazing met runderen voort te zetten. Gezien de positieve natuurresultaten in het Natuurpark wordt geadviseerd om vanaf 2007 ook het Gangelter Bruch integraal te laten meebegrazen. Onderzoek naar de ontwikkeling van bijzondere flora en fauna is dan wel nodig en kan dan meeliften met deze lopende monitoring. Overigens zou het ook goed zijn wanneer het noordelijk deel van het zweefvliegveld 's winters zou worden meebegraasd. Momenteel wordt dit terrein periodiek gemaaid.
- Daarnaast wordt aanbevolen om na te gaan of het toch niet mogelijk is om naast runderen paarden als grazers in te zetten. Paarden zorgen door hun graasgedrag voor andere vegetatiepatronen (o.a. grazige korte weidjes) en vormen een aanvulling op de vegetatiestructuur die runderen aanbrengen. Vanwege de aanwezigheid van veel ruiterroutes is in beginsel afgezien van de natuurlijke begrazing met sociale kuddes paarden in het Natuurpark. Sociale kuddes met hengsten gaan namelijk lastig samen met ruiterspaarden. Wellicht kunnen er periodiek wel een aantal ruinen (gecastreerde hengsten) of merries van nabijgelegen manages of particulieren grazen om toch invulling te geven aan de paardenbegrazing. Daartoe dienen dan wel goede afspraken te worden gemaakt (o.a. qua dichtheid, bijvoeren, gebruik van ontwormingsmiddelen etc.).
- Gezien de belangrijke natuurwaarden, vooral floristisch, met zeldzame pionier- en verlandingsvegetaties, wordt aanbevolen om het traject van de Ruscherbeek ter hoogte van het zweefvliegveld op te nemen in de begrazingseenheid. De eind 2005 uitgevoerde opschoning in combinatie met het in 2006 gevoerde beheer (intensieve schapenbegrazing) heeft geleid tot een sterke achteruitgang van bovengenoemde vegetaties. Eventuele struik- of bosopslag die de veiligheid van het zweefvliegveld in gevaar zou kunnen brengen, dient dan wel aanvullend periodiek te worden verwijderd. Hierbij dienen vooral de Gagelstruwelen intact te blijven.
- In verband met mogelijke verstoring van fauna (vooral broedvogels) is het belangrijk om de recreatieve ontwikkelingen in de toekomst goed te blijven opvolgen en op basis daarvan een zorgvuldige afweging te maken tussen de natuur- en recreatiebelangen.
- In het veld is geconstateerd dat op veel locaties nog steeds veel oude rasters staan. Aanbevolen wordt om deze de komende winter te verwijderen. Het landschap knapt er van op. Bovendien komt de begrazing beter uit de verf doordat de runderen alle vrijheid hebben om hun eigen routes te bepalen. Daarnaast ontstaat dan onder invloed van begrazing op de overgang van bos naar grasland, waar momenteel de meeste oude rasters staan, ruimte voor mooie geleidelijke overgangen in de vorm van zoom-mantelvegetaties. Deze zijn vaak zeer soortenrijk aan planten en dieren.
- Voor overige aanbevelingen wordt hier verwezen naar de eerder verschenen monitoringsrapporten over het Natuurpark (2004 en 2005).

Literatuur

- BOS, F., M. BOSVELD, D. GROENENDIJK, C. VAN SWAAY, I. WYNHOFF & DE VLINDERSTICHTING. 2006. De dagvlinders van Nederland, verspreiding en bescherming (Lepidoptera: Hesperioidea, Papilionoidea). Nederlandse Fauna 7. Leiden. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland.
- BOUWMAN, J. & D. GROENENDIJK. 2004. Vlinders (Lepidoptera) in de periode 2000-2003. In Waarnemingenverslag Ongewervelden 2004. EIS-Nederland, De Vlinderstichting en de Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie.
- KLEUKERS, R.M.J.C., E.J. VAN NIEUKERKEN, B. ODE, L.P.M. WILLEMSE & W.K.R.E. VAN WINGERDEN. 1997. De sprinkhanen en krekels van Nederland (Orthoptera). Nederlandse Fauna 1. Nationaal Natuurhistorisch Museum, KNNV Uitgeverij & EIS-Nederland, Leiden.
- KRÜNER, U., J.T. HERMANS & H.J.M. VAN BUGGENUM. 1998. De Libellen (Odonota) van de Teverenerheide, Brunsummerheide en de Schinveldse bossen. *Natuurhistorisch Maandblad* 77 (5): 83- 94.
- KURSTJENS, G., P. VAN BEERS & P. CALLE. 2004. Monitoring Flora en Fauna Natuurpark Roode Beek/ Rodebach in 2004. Onderzoek in opdracht van de gemeenten Onderbanken (NL) en Gangelt (D). Kurstjens ecologisch adviesbureau, Beek-Ubbergen.
- KURSTJENS, G., M. STRAUBE, P. VAN BEERS, S. KREUTZ & G. STRAKA. 2005. Monitoring Flora en Fauna Natuurpark Roode Beek/ Rodebach in 2005. Onderzoek in opdracht van de gemeenten Onderbanken (NL) en Gangelt (D). Kurstjens ecologisch adviesbureau, Beek-Ubbergen/ NABU Naturschutzstation, Wegberg.
- LÖBF NRW. 1996. Florenliste von Nordrhein-Westfalen. Landesanstalt für Ökologie, Bodenordnung und Forsten / Landesamt für Agrarordnung Nordrhein-Westfalen, Schriftenreihe 10.
- LÖBF NRW. 1999. Rote Liste der gefährdeten Pflanzen und Tiere in Nordrhein-Westfalen. 3. Fassung. Landesanstalt für Ökologie, Bodenordnung und Forsten / Landesamt für Agrarordnung Nordrhein-Westfalen, Schriftenreihe 17.
- MAAS, S., P. DETZEL & A. STRAUDT. 2002. Gefährdungsanalyse der Heuschrecken Deutschlands, Verbreitungsatlas, Gefährdungseinstufung und Schutzkonzepte. Bundesamt für Naturschutz, Bonn/ Bad Godesberg.
- QUAEDACKERS, W. 2006. Broedvogelkartering Natuurpark Roode Beek/ Rodebach 2006. Privé-uitgave, Schinveld.
- SCHMIDT, E. & M. WOIKE. 1999. Rote Liste der in Nordrhein-Westfalen gefährdeten Libellen (Odonata). 3. Fassung (Stand 1.10.1998). LÖBF: 507-521.
- SOVON. 2004. Handleiding Broedvogel Monitoring Project. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- WASSCHER, M., G.O. KEIJL & G. VAN OMMERING. 1998. Bedreigde en kwetsbare libellen in Nederland. Toelichting op de Rode Lijst. IKC Natuurbeheer, Wageningen.